
ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

† JEAN IRIGOIN
(1920-2006)

Πέθανε στο Παρίσι, στις 28 Ιανουαρίου 2006, σε ηλικία 86 ετών, ο Jean Irigoïn, κλασικός φιλόλογος, παλαιογράφος, κωδικολόγος, θερμός φίλος της Ελλάδας και δάσκαλος πολλών ελλήνων φιλολόγων.

Γεννήθηκε στις 8 Νοεμβρίου του 1920 στο Aix-en-Provence (Bouches-du-Rhône). Τις εγκύκλιες σπουδές του, καθώς και το πρώτο μέρος των πανεπιστημιακών, τις έκανε στο Παρίσι, όμως εξαιτίας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου αναγκάστηκε να τις ολοκληρώσει στη Φιλοσοφική Σχολή της γενέτειράς του.

Οι ακαδημαϊκοί του τίτλοι ήταν: agrégé de grammaire (1946), docteur ès lettres (1952), diplômé de l'École pratique des hautes études, IVe section (1956).

Η διδακτική του σταδιοδρομία υπήρξε μακρά και διαβαθμισμένη. Ύστερα από τη λήψη του πτυχίου του, για δύο σχολικά έτη (1945-1946) δίδαξε ως καθηγητής σε λύκεια της μέσης εκπαίδευσης, δώδεκα χρόνια (1953-1965), στην αρχή ως υφηγητής (maître de conférences) και κατόπιν ως καθηγητής της ελληνικής γλώσσας και φιλολογίας, στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Poitiers. Ύστερα από τον αιφνίδιο θάνατο του A. Dain (1964), τον διαδέχθηκε στην École pratique des hautes études ως διευθυντής σπουδών της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας, θέση που κράτησε για είκοσι επτά χρόνια (1965-1992). Παράλληλα ήταν καθηγητής της ελληνικής φιλολογίας στη Σχολή Γραμμάτων και Ανθρωπιστικών Επιστημών της Nanterre, η οποία αργότερα ονομάστηκε Université de Paris X. Από το 1972 ως το 1985 υπηρέτησε ως καθηγητής της κλασικής ελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Paris IV). Έκλεισε την ακαδημαϊκή του σταδιοδρομία ως καθηγητής στο Collège de France (1985-1992), διάκριση ύψιστη για τα πανεπιστημιακά πράγματα της Γαλλίας, όπου κατείχε την έδρα *Παράδοση και κριτική των αρχαίων ελληνικών κειμένων*.

Όμως ο Jean Irigoïn δεν ήταν άνθρωπος που περιοριζόταν στη διδασκαλία, την έρευνα και τη συγγραφή. Παρά το «μικρόν του δέμας», ήταν ακαταπόνητος δουλευτής και ως τέτοιος είχε επιφορτισθεί με πολλά και βαριά αξιώματα, οι καρποί των οποίων είναι εξίσου σημαντικοί όσο και το άλλο έργο του. Από τις πολλές «εξωσχολικές» δραστηριότητές του, τις οποίες θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει και ως «επαγγελματικές» – άλλωστε στα γαλλικά οι λέξεις professeur και profession έχουν την ίδια ετυμολογική ρίζα – επιλεκτικά θα μνημονεύω τις ακόλουθες:

Για δύο έτη (1952-1953) υπηρέτησε ως επιστημονικός συνεργάτης στο *Thesaurus Linguae Graecae* και ως επιφορτισμένος με τη διδασκαλία μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου. Από το 1964 έως το 1999 διετέλεσε διευθυντής της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής εκδοτικής σειράς *Collection des Universités*

de France, γνωστής και ως Collection Budé ή εκδόσεις Les Belles Lettres. Στο διάστημα αυτό εκδόθηκαν 236 τόμοι. Επί σειρά ετών ήταν μέλος και κατόπιν πρόεδρος της Association des études grecques, καθώς και μέλος και κατόπιν αντιπρόεδρος της Association Guillaume-Budé. Χρημάτισε αντιπρόεδρος (1984-1989) και πρόεδρος (1989-1994) της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κλασικών Σπουδών. Υπήρξε στην αρχή μέλος και κατόπιν πρόεδρος (1986-1994) της Επιστημονικής Επιτροπής του Ινστιτούτου Έρευνας και Ιστορίας των Κειμένων, που αποτελεί ειδικό τμήμα του CNRS, καθώς και ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος (1988-1993) της Comité international de paléographie grecque. Μάλιστα το 1974, ενώ ακόμη κυοφορούνταν η *Comité* και δεν είχε λάβει νομική υπόσταση, μαζί με τον Jacques Bombarde οργάνωσε στο Παρίσι το Α΄ Διεθνές Συμπόσιο Ελληνικής Παλαιογραφίας. Μέλος της συντακτικής επιτροπής των περιοδικών *Scriptorium* και *Revue d'Histoire des Textes* και της σειράς *Corpus fontium historiae byzantinae*.

Σ' όλα αυτά πρέπει να προστεθούν και οι πολυάριθμες ενεργές συμμετοχές του με προεδρίες, ανακοινώσεις και εισηγήσεις σε Συνέδρια, Συμπόσια, Στρογγυλά Τραπέζια σχετικά με τα πεδία των ενδιαφερόντων του, που, όπως θα δούμε, ήταν πλατιά.

Στους καταλόγους των δημοσιευμάτων του, έντυπους ή ηλεκτρονικούς, όπου αποκαλύπτεται το εύρος των ενδιαφερόντων, η ευρυμάθεια και η πολυσχιδής προσωπικότητά του, ακολουθούνται δύο κυρίως είδη κατατάξεων, η χρονολογική και η ειδολογική. Θα αναφέρω μερικά αντιπροσωπευτικά δημοσιεύματα του Jean Irigoien ακολουθώντας την κατάταξη του *Titres et Travaux de Jean Irigoien*, και αποφεύγοντας το μεγάλο ειδολογικό κατακερματισμό, που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα: λίγα είναι τα αμιγή δημοσιεύματά του, τα περισσότερα είναι μεικτά. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στην ιστορία της παραδόσεως και την κριτική των αρχαίων ελληνικών κειμένων και την παλαιογραφία και κωδικολογία.

Οι κύριοι τομείς των ενδιαφερόντων του ήταν :

Η μελέτη της παραδόσεως, η κριτική και η τεχνική της εκδόσεως των αρχαίων ελληνικών, κάποτε και των βυζαντινών, κειμένων· η ιστορία της ελληνικής γραφής (παλαιογραφία) και η ιστορία του ελληνικού βιβλίου από την αρχαιότητα μέχρι τις αρχές της τυπογραφίας (κωδικολογία)· αρχαία ελληνική ποίηση και μετρική· αρχαία ελληνική γλώσσα.

Θα αναφέρω, κατ' ανάγκη πάλι επιλεκτικά, μερικά βασικά δημοσιεύματα από τους κύριους τομείς των ερευνητικών και συγγραφικών δραστηριοτήτων του.

(1) Όπως ο ίδιος σημειώνει στο εισαγωγικό σημείωμα του *Titres et Travaux*, η ερευνητική και η συγγραφική δραστηριότητά του ξεκίνησαν με τη μελέτη της γλώσσας της χορικής ποίησης από τον Αλκμάννα ως τον Πίνδαρο, πεδίο έρευνας σύμφωνο με την *agrégation* του. Η εργασία εκείνη έμεινε ανέκδοτη, μολονότι τελείωσε γρήγορα, καθώς ο Irigoien συνειδητοποίησε σύντομα πως αυτό που έκανε δεν ήταν συνετό (*imprudence* την ονομάζει ο ίδιος!). Αναρωτήθηκε ωρίς: πώς είναι δυνατό να διατεινόμαστε ότι μελετούμε τις γλωσσολογικές ιδιαιτερότητες κειμένων τα οποία έχουν συντεθεί τόσους αιώνες πριν από τα αρχαιότερα χειρόγραφα που μας τα παραδίνουν; Και τότε πρόβαλαν μπροστά του ουσιώδη και βασικά ερωτήματα σχετικά με την εμπιστοσύνη που πρέπει να δείχνουμε στην παράδοση των κειμένων και στις λεγόμενες κριτικές εκδόσεις. Κατάλαβε ότι, πριν

από κάθε εκδοτική εργασία, είναι απαραίτητο να μελετηθεί η ιστορία της παραδόσεως του κειμένου, η τύχη και οι περιπέτειες που πέρασε αυτό ώσπου να φτάσει στα χέρια μας. Στράφηκε λοιπόν στη μελέτη της ιστορίας της παραδόσεως των κειμένων, κάτι που είχε αρχίσει στη Γερμανία ήδη από τα τέλη του 19ου αι., είχε βρει συνεχιστές στη Γαλλία στις αρχές του 20ού αι. και που με τον Igigoin έφτασε σε υποδειγματική τελειότητα.

Από τα γνωστικά αυτά αντικείμενα, από τα οποία στον ειδολογικό κατάλογο *Titres et Travaux* αναγράφονται, αυστηρά επιλεγμένοι, 36 τίτλοι, θα αναφέρω την *Ιστορία του κειμένου του Πινδάρου*, που συνιστούσε την «κύρια θέση» του διδακτορικού του διπλώματος (*Histoire du texte de Pindare*, thèse principale, 1952), τις *Έρευνες για τα μέτρα της ελληνικής χορικής ποίησης*, που ήταν η «συμπληρωματική θέση» (*Recherches sur les mètres de la lyrique chorale grecque*, thèse complémentaire, 1953), και τα *Μετρικά σχόλια του Πινδάρου* (*Les scholies métriques de Pindare*, 1958).

Στη μελέτη της παραδόσεως των κειμένων αναφέρονται επίσης πολλά άρθρα και μελέτες, που, χωρίς να είναι εξαντλητικές, όπως τα τρία βιβλία που μόλις μνημονεύσαμε, ασχολούνται με προβλήματα που αφορούν την παράδοση των ομηρικών κειμένων, των κειμένων των τραγικών, του Πλάτωνα, του Θεόκριτου, του Πλούταρχου, του Λουκιανού, του ιπποκρατικού Corpus κ.ά.

Στη ίδια κατηγορία, ειδικότερα την κριτική και την τεχνική της εκδόσεως των αρχαίων ελληνικών, κάποτε και των βυζαντινών, κειμένων, εγγράφονται τα δημοσιεύματα:

Κανόνες και συστάσεις για τις κριτικές εκδόσεις (σειρά ελληνική) [*Règles et recommandations pour les éditions critiques (Série grecque)*, 1972]. Πρόκειται για ένα χρήσιμο βιβλιαράκι, το οποίο συνιστά ένα είδος *Εσωτερικού Κανονισμού*, τον οποίο οφείλουν να ακολουθούν όσοι πρόκειται να εκδώσουν έργα στη γνωστή σειρά Les Belles-Lettres. Συχνοί είναι οι τίτλοι, άλλοτε σε αυτοτελή βιβλία και άλλοτε σε άρθρα, του τύπου: *Παράδοση και κριτική των ελληνικών κειμένων* (*Tradition et critique des textes grecs*, 1997), «Αποκατάσταση των αρχαίων κειμένων» («La restitution des textes antiques», 1999), «Η μετάδοση των ελληνικών κειμένων από το συγγραφέα έως τον εκδότη» («La transmission des textes grecs de l'auteur à l'éditeur d'aujourd'hui», 1999). Να θυμηθούμε ότι το περιεχόμενο των παραδόσεων του στο Collège de France (1985-1992) ήταν *Παράδοση και κριτική των αρχαίων ελληνικών κειμένων* και να προσθέσουμε ότι το 1997 εκδόθηκε από τις Les Belles-Lettres ένας τόμος, στον οποίο είχαν συγκεντρωθεί μέρος από τις εκθέσεις (rapports) των μαθημάτων του στην École pratique des hautes études (1965-1979) και οι περιλήψεις των μαθημάτων που είχε διδάξει στο Collège de France (1986-1992) και που είχαν δημοσιευτεί αντίστοιχα στις Επετηρίδες (Annuaire) της École pratique και του Collège de France. Το 2003 εκδόθηκε, πάλι από τις Les Belles-Lettres, ένας άλλος τόμος, σχεδόν διπλάσιος σε όγκο, με ελαφρά αλλά συνειδητά παραλλαγμένο τίτλο [*Παράδοση των ελληνικών κειμένων. Για μια ιστορική κριτική (La tradition des textes grecs. Pour une critique historique)*], στον οποίο συγκεντρώνονται σαράντα επτά (47) άρθρα, δημοσιευμένα σε Πρακτικά Συμποσίων, Συλλογές Σύμμεικτων κ.α., καθώς και μερικά ανέκδοτα κείμενα.

(2) Στα βασικά ερωτήματα που είχαν τεθεί με έμφαση στα μέσα της σταδιοδρομίας του σχετικά με τον τόπο προέλευσης ενός χειρογράφου και το χρόνο γραφής

του, ο Irigoín έδειχνε μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στα δεδομένα της νεοσύστατης, και ως όρου και ως περιεχομένου, επιστήμης της κωδικολογίας, που μελετούσε την υλική κατασκευή και υπόσταση του χειρόγραφου βιβλίου. Ήταν πολύ δύσπιστος στον προσδιορισμό του χρόνου γραφής ενός χειρογράφου με βάση μόνο τη μελέτη και ανάλυση τη γραφής. Έτσι αναζητούσε και εύρισκε θετικά και αντι-κειμενικά στοιχεία, τα οποία του εξασφάλιζε η κωδικολογική μελέτη του χειρογράφου, στοιχεία και χαρακτηριστικά που του επέτρεπαν να προσδιορίσει τον τόπο προέλευσης ενός χειρογράφου και, ενδεχομένως, και το χρόνο γραφής του. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ανάμεσα στα άρθρα και τις μελέτες της κατηγορίας αυτής λίγες είναι οι καθαρά παλαιογραφικές, αρκετές οι παλαιογραφικές που είναι μπολιασμένες και με κωδικολογικά στοιχεία, αφού και σ' αυτές δε λείπουν η αναζήτηση και αξιοποίηση κωδικολογικών στοιχείων, ενώ σαφώς υπερτερούν, ποσοτικά και ποιοτικά, οι κωδικολογικές. Δε θα δίσταζα καθόλου να χαρακτηρίσω τον Irigoín ως τον κορυφαίο κωδικολόγο της εποχής μας.

Μολονότι λοιπόν είναι δύσκολο, ίσως και αυθαίρετο, γι' αυτόν τον τομέα των δημοσιευμάτων του Jean Irigoín, την *Ελληνική Παλαιογραφία και Κωδικολογία* (που στο συστηματικό ειδολογικό κατάλογο ανέρχονται, πάντα με αυστηρή επιλογή, στα 41) να μιλά κανείς για έργα αμιγή, θα τολμούσα να ξεχωρίσω μερικά δημοσιεύματα ως καθαρά παλαιογραφικά, πολλά ως καθαρά κωδικολογικά και αρκετά ως μεικτά.

Για την πρώτη ομάδα, τα καθαρά παλαιογραφικά, ενδεικτικά θα ανέφερα τα δημοσιεύματα που εξετάζουν την «Ελληνική μεγαλογράμματη γραφή κοπτικού τύπου» («L'onziale grecque de type copte», 1959), τη «Δομή και την εξέλιξη των γραφών των βιβλίων της βυζαντινής εποχής» («Structure et évolution des écritures livresques de l'époque byzantine», 1966), την «Ελληνική μεγαλογράμματη γραφή βιβλικού τύπου» («L'onziale grecque de type biblique», 1970), το «Μια γραφή του 10ου αιώνα: η μικρογράμματη βουλωτή ή με βούλες» («Une écriture du Xe siècle: la minuscule bouletée», 1977).

Στη δεύτερη ομάδα, τα δημοσιεύματα τα καθαρά κωδικολογικά, όπου η διάκριση είναι πιο εύκολη, υπάγονται τα άρθρα και οι μελέτες που εξετάζουν το χαρτί, τα υδατόσημα ή υδάτινα σημεία (filigranes), τη χαράκωση, τα τετράδια, τη στάχωση. Πολλές από τις μελέτες αυτές ήταν πρωτοποριακές και καινοτόμες και έγιναν βασικά έργα αναφοράς, ιδιαίτερα αυτές που πραγματεύονται το χαρτί και τα υδατινα σημεία, των οποίων ο αριθμός στο παράρτημα του ειδολογικού καταλόγου φτάνει τις 17. Ενδεικτικά πάλι αναφέρω τις εργασίες που εξετάζουν το ανατολικό ή βομβύκινο χαρτί (1950), το δυτικό χαρτί (1953), το χαρτί που χρησιμοποιήθηκε για την αντιγραφή ελληνικών χειρογράφων στην Ιταλία, την Ισπανία, την Αγγλία κ.ο.κ.

Άξιες ιδιαίτερης μνείας στην ομάδα αυτή είναι και οι εργασίες που αναφέρονται στη βυζαντινή στάχωση, της οποίας η μελέτη, μέσα στη γενικότερη πρόοδο που σημειωνόταν στα χρόνια του στους τομείς της ελληνικής παλαιογραφίας και κωδικολογίας, είχε κερδίσει έδαφος και αυτή. Ξεχωρίζουν τα άρθρα: «Μια ομάδα κρητικών σταχώσεων» [«Un groupe de reliures crétoises (XVe siècle)», 1961-1962], «Μια ομάδα βυζαντινών σταχώσεων με το μονόγραμμα των Παλαιολόγων» («Un groupe de reliures byzantines au monogramme des Paléologues», 1982), τρεις διαλέξεις εισαγωγικού χαρακτήρα σε ένα συλλογικό τόμο *Η μεσαιωνική στάχωση (La reliure médiévale, ouvrage collectif)*, 1978, 1981²).

Στα μεικτά δημοσιεύματά του θα κατέτασσα τη δημοσιευμένη σε δύο συνέχειες στο περιοδικό *Scriptorium* βασική μελέτη του «Για τα βυζαντινά κέντρα αντιγραφής» («Pour une étude des centres de copie byzantins» I και II, 1958 και 1959), η οποία, μολονότι από τις πρώιμες εργασίες του Irigoïn, αποδείχτηκε υποδειγματική και αποτελεί βασικό έργο αναφοράς.

Τέλος κάποια δημοσιεύματα της ομάδας αυτής θα τα χαρακτηρίζα γενικότερου ενδιαφέροντος, π.χ. *Το ελληνικό βιβλίο από τις αρχές ως την Αναγέννηση (Le livre grec des origines à la Renaissance, έκδοση της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας, 2001)*.

(3) Η ενασχόληση του Jean Irigoïn με τα αρχαία ελληνικά γράμματα χρονικά προηγείται, αφού, όπως είδαμε, άρχισε την ακαδημαϊκή του σταδιοδρομία ως καθηγητής της ελληνικής γλώσσας και φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Poitiers και συνέχισε να διδάσκει τα αντικείμενα αυτά στη Nanterre και τη Σορβόνη. Εκδίδει λοιπόν ακατάπαυστα άρθρα και μελέτες για την αρχαία ελληνική μετρική (16 στον ειδολογικό κατάλογο), για τη δομή – ο ίδιος την ονομάζει «αρχιτεκτονική σύνθεση» (la composition architecturale) – πολλών τραγωδιών των τριών τραγικών, για τη γραμματική, τη σύνταξη, την προφορά, το λεξιλόγιο της αρχαίας ελληνικής γλώσσας· ακόμη εκδίδει συγγραφείς, πεζογράφους και ποιητές, μόνος ή σε συνεργασία, στη σειρά Collection des Universités de France. Π.χ. *Παλατινή Ανθολογία, Βιβλίο Θ', Δεύτερο Μέρος, Επιγράμματα 359-827* (σε συνεργασία, 1974). *Παλατινή Ανθολογία, Βιβλίο ΙΒ'* (σε συνεργασία, 1994). *Πλουτάρχου Ηθικά* (σε συνεργασία, 1987). *Βακχυλίδης, Διθύραμβοι, Επινίκιοι, Αποσπάσματα* (σε συνεργασία, 1993).

Επειδή συνήθως ο Irigoïn είναι ευρύτερα γνωστός ως παλαιογράφος και κωδικολόγος, μένει άγνωστο ή παραγνωρισμένο, ευτυχώς όχι μεταξύ των ειδικών, το έργο του το φιλολογικό, με την ευρύτερη έννοια του όρου. Μελέτες και άρθρα για τα ομηρικά έπη, τους λυρικούς, τους τραγικούς, το Μένανδρο διαδέχονται η μία την άλλη, παράλληλα με τα παλαιογραφικά και κωδικολογικά δημοσιεύματα, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Οι εργασίες του για την αρχαία μετρική είναι από τις πιο γνωστές και συχνά καινοτόμες. Δημοσιεύματα για τη γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, για τη σύνταξη και γενικότερα τη γλώσσα και το λεξιλόγιο, απαντούν από την αρχή της σταδιοδρομίας. Στο σημείο αυτό αξίζει να ξαναθυμηθούμε ότι η *agrégation* του ήταν πάνω στην γραμματική.

Μια άλλη παρεξήγηση, που πρέπει να αρθεί, είναι η κατηγορία που ορισμένοι του προσάπτουν ότι στην ενασχόλησή του με την ιστορία της παραδόσεως και την κριτική των αρχαίων ελληνικών κειμένων, ο Irigoïn είναι «αιρετικός», μια και αρνείται την παλιά φιλολογική μέθοδο. Αυτό αποτελεί λάθος, αφού ο Irigoïn ποτέ δε λησμόνησε ότι είναι φιλόλογος ούτε αρνήθηκε την παλιά φιλολογική μέθοδο· θέλησε απλώς να μπολιάσει τη φιλολογία με την παλαιογραφία και την κωδικολογία, ενισχύοντας την παλιά μέθοδο με τα νέα δεδομένα των δύο αδελφών επιστημών, στις οποίες, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει συντελεσθεί μεγάλη πρόοδος. Αυτό εννοούσε, όταν υποστήριζε, γραπτά και προφορικά, ότι «Η κριτική των κειμένων οφείλει να είναι ιστορική». Ενδεικτική είναι και ως τίτλος και ως περιεχόμενο η εισήγησή του στο Συμπόσιο της Κρεμόνας, στην οποία θέλει την παλαιογραφία και την φιλολογία να εναλλάσσονται στους ρόλους τους και να

είναι άλλοτε κυρία η μία και υπηρέτης η άλλη και άλλοτε αντίστροφα («Deux servantes maîtresses en alternance: paléographie et philologie», 2000). Άλλο ενδεικτικό τού πώς εννοούσε τη συνεργασία των δύο αυτών επιστημών είναι η προσπάθεια και η επιτυχία του να επαληθεύσει, με κωδικολογικά δεδομένα, στέμματα χειρογράφων ορισμένων συγγραφέων που είχαν καταρτισθεί με την παραδοσιακή μέθοδο.

Στον χρονολογικό κατάλογο των δημοσιευμάτων του Irigoïn απαριθμούνται 332 τίτλοι, στον ειδολογικό 137. Στο δεύτερο, που έχει καταρτισθεί από τον ίδιο, παραλείπονται αρκετοί μη αξιόλογοι τίτλοι και ειδικότερα όλες οι εκθέσεις (rapports) για τα μαθήματά του στην École pratique des hautes études.

Στους τίτλους αυτούς πρέπει να προστεθούν 450 βιβλιοκρισίες ή βιβλιοπαρουσιάσεις δημοσιευμένες στα εγκυρότερα, γαλλικά ή ξένα, περιοδικά.

Στην παράθεση των επιλεγμένων δημοσιευμάτων ακολούθησα την ειδολογική διαίρεση, γιατί αυτή παρουσιάζει πλεονεκτήματα· όμως έχει και δύο βασικά μειονεκτήματα: δεν επιτρέπει να παρακολουθήσουμε την παραγωγή ή έστω τη δημοσίευση των έργων στη χρονολογική τους σειρά. Βέβαια, συχνά ο χρόνος της δημοσίευσης ενός έργου δε συμπίπτει κατ' ανάγκη με το χρόνο της παραγωγής του· ένα έργο είναι δυνατόν να κυκλοφορεί και να δουλεύεται επί πολλά έτη πριν από τη δημοσίευσή του. Από την άλλη η κατάταξη αυτή δεν αφήνει να φανεί η μεγάλη συγκομιδή των χρόνων της ωριμότητάς του, των δεκαετιών 1970-1990, ιδιαίτερα όταν απαλλάχτηκε από τις πολλές διδακτικές, διοικητικές και εξωσχολικές δραστηριότητες.

Ένας μεγάλος επιστήμονας, καταξιωμένος διεθνώς, και ένας ακέραιος άνθρωπος, όπως ήταν ο Irigoïn, ήταν φυσικό να αξιωθεί πολλών βραβείων και τιμητικών διακρίσεων, των οποίων ο κατάλογος εκτείνεται σε πολλές σελίδες στα δημοσιεύματα για τη ζωή και το έργο του. Επιλέγω:

Το 1981 εκλέγεται τακτικό μέλος του Institut de France (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres). Ήταν αντεπιστέλλον μέλος επτά Ακαδημιών: της Αθήνας, της Γοτίγγης, της Μεσσήνης, του Μονάχου, δύο Ακαδημιών της Νεάπολης (της Accademia Pontaniana και της Accademia di Archeologia, Lettere et Belle Arti), της Ρώμης (Accademia nazionale dei Lincei). Ακόμη τον Νοέμβριο του 2002 η Ακαδημία της Ρώμης (Accademia nazionale dei Lincei) του απένειμε το διεθνές βραβείο «Antonio Feltrinelli» για το έργο του στην κλασική φιλολογία. Τέλος του είχε απονεμηθεί ο τίτλος του ιππότη της Λεγεώνας της τιμής (Chevalier de la Légion d'honneur).

Εδώ αξίζει να υπογραμμισθεί ότι η Αθήνα τίμησε τον Jean Irigoïn τέσσερις φορές: η Ακαδημία Αθηνών τον έκαμε αντεπιστέλλον μέλος της, η Εταιρεία Βυζαντινών Σπουδών και ο Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός» επίτιμο μέλος τους, το 1981 και το 1990 αντίστοιχα, ενώ το Πανεπιστήμιο των Αθηνών το Μάρτιο του 2003 τον αναγόρευσε σε επίτιμο διδάκτορα.

Η Θεσσαλονίκη, με την οποία οι δεσμοί του Irigoïn ήταν παλιοί και δοκιμασμένοι, όπου είχε πολλούς καλούς φίλους, συναδέλφους και μαθητές, παρέλειψε να τον τιμήσει. Ανάμεσα στους παλιούς του φίλους ήταν ο Λίνος Πολίτης, ο Μανούσος Μανούσακας και ο Σταμάτης Καρατζάς, με τον οποίο τον συνέδεαν πολλά και τον οποίο βοήθησε να διδάξει στο Πανεπιστήμιο του Poitiers, όταν

αυτός είχε εκδιωχθεί από το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης για τα δημοκρατικά του φρονήματα. Μετά τον πρόωρο θάνατο του Σταμάτη Καρατζά, στην επιστημονική Συνάντηση του Τομέα ΜΝΕΣ, που οργανώθηκε προς τιμή του, ο Jean Irigoien συμμετείχε με ανακοίνωση. Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι ήταν παλιός και στενός φίλος του Νίκου Σβορώνου.

Ευτύχησα να έχω δάσκαλο τον Jean Irigoien επί τρία ακαδημαϊκά έτη στην École pratique des hautes études, όπου δίδασκε ελληνική παλαιογραφία και κωδικολογία. Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα ήταν και ο επιβλέπων καθηγητής στην εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής μου. Όμως οι σχέσεις μας δεν περιορίστηκαν σ' αυτό μόνο το χρονικό διάστημα. Όσο περνούσαν τα χρόνια τόσο και πιο δυνατές γίνονταν. Είμαι, λοιπόν, σε θέση να μαρτυρήσω, όπως υποθέτω και κάθε άλλος από τους πολυπληθείς μαθητές που ευτύχησε να έχει κατά τη μακρά ακαδημαϊκή σταδιοδρομία του, για την ευρυμάθεια και την οξύνοιά του.

Ήταν βαθύς γνώστης του λεξιλογίου, της γραμματικής και της μετρικής της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Γνώριζε σε βάθος και πλάτος όσο λίγοι την εξέλιξη, τα χαρακτηριστικά και τα προβλήματα της ιστορίας της ελληνικής γραφής, όπως και την κατασκευή και λειτουργία του αρχαίου και βυζαντινού χειρόγραφου βιβλίου. Κατείχε την ιστορία της παραδόσεως των αρχαίων ελληνικών κειμένων, αλλά και τις λεπτομέρειες της τεχνικής της κριτικής τους έκδοσης, σε βαθμό υπέρτατο. Χαρακτηριστικό της οξύνοιάς του ήταν η ταχύτητα με την οποία απαντούσε στις ερωτήσεις που τού γίνονταν είτε στα μαθήματα είτε σε ιδιωτικές συζητήσεις. Προτού κανείς προλάβει καλά-καλά να ολοκληρώσει την ερώτησή του, εκείνος είχε συλλάβει το νόημα της ερώτησης και είχε έτοιμη την απάντηση.

Ήταν ευγενής, ευπροσήγορος και γενναιόδωρος. Πάντα πρόθυμος να κάνει τους άλλους κοινωνούς της πείρας και των ανεξάντλητων γνώσεών του, να τους βοηθήσει να ανελιχθούν επιστημονικά, όπως το μαρτυρούν οι πολυπληθείς μαθητές του, Γάλλοι και ξένοι. Βέβαια ο Irigoien ήταν, παράλληλα, αυστηρός και δυσπρόσιτος, όμως αυτό ίσχυε στην αρχή, μέχρι να βεβαιωθεί ότι δε σπαταλούσε άδικα το χρόνο του.

Ο Jean Irigoien κέρδισε επάξια διεθνή αναγνώριση στην επιστημονική κοινότητα με το μεγάλο και αξιόλογο έργο του, στο οποίο θα αναφέρονται πολλές γενιές κλασικών φιλόλογων, βυζαντινολόγων, παλαιογράφων, κωδικολόγων. Θα ζει στις καρδιές και τη μνήμη όχι μόνο των δικών του, της συζύγου του, των παιδιών του και των πολυάριθμων εγγονιών του, αλλά και των φίλων και πρώτα από όλα των μαθητών του, αυτών που κατά κύριο λόγο ευεργετήθηκαν από τη γενναιοδωρία του και άντλησαν από τα νάματα της σοφίας του.

